

III.ÚS 73/02 ze dne 17.02.2004
N 21/32 SbNU 193
Odpovědnost vydavatele za publikování citace

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Nález

Ústavního soudu (III. senátu) ze dne 17. února 2004 sp. zn. III. ÚS 73/02 ve věci ústavní stížnosti PhDr. J. D. proti rozsudku Vrchního soudu v Praze z 16. 10. 2001 sp. zn. 1 Co 99/2001, kterým byl potvrzen rozsudek Městského soudu v Praze z 1. 2. 2001 sp. zn. 34 C 86/2000 o zamítnutí stěžovatelovy žaloby na ochranu osobnosti.

Výrok

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 16. října 2001 sp. zn. 1 Co 99/2001 se zrušuje.

Odůvodnění

Ústavní stížností, podanou včas [§ 72 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon")] a co do formálních podmínek ve shodě se zákonem [§ 30 odst. 1, § 34, § 72 odst. 1 písm. a) a odst. 4 zákona], brojí stěžovatel proti pravomocnému rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 10. 2001 (1 Co 99/2001-57) a tvrdí, že jím bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno (čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

K projednání ústavní stížnosti Ústavní soud vyžádal spis Městského soudu v Praze sp. zn. 34 C 86/2000 a zjistil z něho následující rozhodné skutečnosti:

- Stěžovatel v právním postavení žalobce podal dne 3. 7. 2000 žalobu na ochranu osobnosti proti žalované (S., s. r. o.). V žalobě uvedl, že žalovaná společnost je vydavatelem časopisu S. V časopise S. č. 20/2000 byl o něm na str. 18 až 20 uveřejněn článek, jehož součástí jsou i vyjádření některých dalších osob. V této části článku je jako citace M. K. uvedeno, že "J. X. D. je fízlík". Pojem fízlík dle slovníku českých synonym znamená udavač, donašeč či konfident. Jde o nepravdivé vyjádření o osobě stěžovatele, které má na něj nepříznivý vliv v jeho okolí, u veřejnosti a při novinářské práci. Podle názoru stěžovatele "již samo uveřejnění je difamující a způsobíle přivodit značnou nemajetkovou újmu, která má však i konkrétní podobu ve formě SMS nebo e-mailových zpráv", ve kterých je v souvislosti se zveřejněnými údaji osočován a slovně napadán. Nejzávažnější je jeho fyzické napadení skupinou mladých mužů, kteří mu zároveň nadávali do "fízlů a bonzáků". Stěžovatel se domáhal zaplacení 1 mil. Kč a náhrady nákladů řízení z titulu náhrady nemajetkové újmy v penězích [§ 13 odst. 2 občanského zákoníku (dále též "obč. zák.")].

- Městský soud v Praze svým rozsudkem ze dne 1. 2. 2001 (34 C 86/2000-41) žalobu stěžovatele zamítl s poukazem na to, že sporná publikovaná informace byla označena jako citace třetí osoby, pana K., dále bylo prokázáno, že obdobné informace šířil jmenovaný i před vydáním článku. Předmětným údajem proto nedošlo k neoprávněnému zásahu do osobnostních práv stěžovatele.

- Vrchní soud v Praze odvolání stěžovatele neshledal důvodným, vycházel přitom ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně a dovodil, že u zásahů provedených tiskem je nutno rozlišovat, zda autorem zprávy (článku) je třetí osoba nebo pracovník vydavatele. V dané věci jde o citaci sdělení třetí osoby, M. K., určeného veřejnosti a jako takové bylo v textu článku označeno uvozovkami. Podle názoru odvolacího soudu za této situace za obsahovou správnost tohoto sdělení nenese občanskoprávní odpovědnost žalovaná jako vydavatel časopisu S., ale autor tohoto sdělení. Pro tento závěr svědčí i § 15 odst. 1 písm. c) zákona č. 46/2000 Sb., o

právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů, podle něhož vydavatel není povinen uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení, jestliže napadené sdělení, popř. jeho napadená část je citací sdělení třetí osoby určeného pro veřejnost nebo jeho pravdivou interpretací a jako takové bylo označeno nebo prezentováno. Jestliže tedy nebyl prokázán neoprávněný zásah do osobnostních práv stěžovatele, chybí základní předpoklad vzniku občanskoprávní odpovědnosti žalované podle § 13 obč. zák.

Stěžovatel v ústavní stížnosti s právním názorem odvolacího soudu nesouhlasí. Poukazuje na to, že odvolací soud nečiní rozdíl mezi obecnou objektivní odpovědností vydavatele periodického tisku (§ 4 tiskového zákona) a instituty sui generis podle tiskového zákona. Ustanovení § 15 odst. 1 písm. c) tiskového zákona nelze analogicky ve sporech na ochranu osobnosti použít. Pokud tedy lze v rámci sporu na ochranu osobnosti nějakým způsobem posuzovat to, že byla vydavatelem citována třetí osoba, pak dle názoru stěžovatele jediné jako okolnost podle § 13 odst. 3 obč. zák., a nikoli při hodnocení existence odpovědnosti jako takové, jak to učinil odvolací soud. Stěžovatel proto navrhl, aby Ústavní soud rozsudek Vrchního soudu v Praze, jak je vpředu označen, zrušil.

Účastník řízení, Vrchní soud v Praze, se k výzvě Ústavního soudu (§ 42 odst. 4 zákona) vyjádřil podáním předsedkyně senátu, z něhož napadené rozhodnutí vzešlo (§ 30 odst. 4 zákona) tak, že odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. V obecné poloze účastník uvádí, že závěr, k němuž dospěl odvolací soud, je v souladu s judikaturou ve věcech ochrany osobnosti. U zásahů provedených tiskem je nutno rozlišovat, zda autorem zprávy (článku) je třetí osoba nebo pracovník vydavatele. V této souvislosti účastník uvádí, že judikatura řešila též otázku odpovědnosti vydavatelů periodického tisku za obsahovou správnost jimi zveřejňovaných tzv. převzatých zpráv, které je nutno rozlišovat v souvislosti s jejich odlišnou povahou. Jde jednak o převzatá tvrzení ve formě zpráv převzatých od zpravodajských agentur z jiných informačních prostředků, z tzv. neidentifikovatelných vlastních zdrojů a jednak o převzatá tvrzení, jako jsou referáty o projevech státních a společenských činitelů, o jednání kolektivních orgánů apod. Podle judikatury je třeba i na pátrací relaci Policie České republiky pohlížet jako na tvrzení, za něž vydavatel nenese odpovědnost. Jde tedy o tzv. převzatá tvrzení, která si vydavatel z objektivního hlediska nemůže prověřit. Z toho účastník dovozuje, že nelze bez dalšího dovodit odpovědnost vydavatele za tvrzený neoprávněný zásah do osobnostních práv chráněných ustanovením § 11 a násl. obč. zák. s poukazem na § 4 tiskového zákona. Posouzení věci je vždy odvislé od okolností konkrétního příkladu. V dané věci se stěžovatel cítí dotčen předmětnou citací, která byla jako citace označena uvozovkami, proto dle názoru účastníka nenese za obsahovou správnost sdělení odpovědnost vydavatel, nýbrž autor citace. Proto nelze užít § 4 tiskového zákona. Pro úplnost byl v rozsudku učiněn odkaz i na § 15 odst. 1 písm. c) tiskového zákona. Ústavní stížnost považuje účastník za nedůvodnou, procesní návrh stran ústavní stížnosti nevnesl.

K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil vedlejší účastník řízení, S., s. r. o., prostřednictvím svého právního zástupce JUDr. M. P., Ph.D. Vedlejší účastník zdůraznil, že inkriminované označení stěžovatele bylo označení, které použil pan K., a že v žádném případě nevyjadřuje názor redakce časopisu, tím méně pak jeho vydavatele. Přijetí teze, že vydavatel časopisu či jiné tiskoviny odpovídá za pravdivost výroků osob, které byly citovány, by vedlo k omezení svobody slova. Noviny a časopisy by nemohly citovat prakticky žádný výrok, protože jakýkoliv výrok účastníků by mohl být pokládán za porušení práv na ochranu osobnosti. Taková praxe však není běžná v civilizovaném světě a není pro ni opory ani v českém právu. Vedlejší účastník se dále domnívá, že je na čtenáři, aby si učinil sám závěr o věrohodnosti výroku, a poukázal i na to, že stěžovatel je novinář, který rovněž ve svých člancích předestírá různá fakta. Jeho čtenáři tak mají právo dozvědět se všechny informace a názory lidí z okolí stěžovatele, neboť ten ovlivňuje jejich názory a veřejné mínění, lze tedy požadovat, aby byl podobně jako veřejní činitelé pod zvýšenou kontrolou veřejnosti. Vedlejší účastník navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl a nařídil stěžovateli uhradit mu náklady řízení, a to k rukám jeho právního zástupce.

Stěžovatel, účastník řízení, jakož i vedlejší účastník souhlasili s tím, aby Ústavní soud rozhodl bez nařizení jednání.

Ústavní soud po posouzení všech relevantních skutečností, které vyplývají z připojeného spisu Městského soudu v Praze sp. zn. 34 C 86/2000, vyjádření stěžovatele, účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení a s přihlédnutím k obsahu ústavní stížnosti konstatuje, že ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud ve své konstantní rozhodovací praxi vymezil podmínky, za jejichž porušení nesprávná

aplikace norem jednoduchého práva obecnými soudy vede k porušení ústavně zaručeného práva či svobody (k tomu srov. např. nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. III. ÚS 173/02, Sběrka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 28, nález č. 127, str. 95). Jedním z těchto případů jsou případy svévolné aplikace normy jednoduchého práva.

V rovině práva jednoduchého na věc dopadá § 4 tiskového zákona, podle kterého za obsah periodického tisku odpovídá vydavatel. Podle § 13 odst. 1 obč. zák. má fyzická osoba právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění. Dále pak bylo odvolacím soudem na základě analogie aplikováno ustanovení § 15 odst. 1 písm. c) tiskového zákona, podle kterého vydavatel není povinen uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení, jestliže napadené sdělení, popřípadě jeho napadená část je citací sdělení třetí osoby určeného pro veřejnost nebo jeho pravdivou interpretací a jako takové bylo označeno nebo prezentováno. Podle § 10 odst. 5 tiskového zákona platí, že ustanovení zvláštního právního předpisu o ochraně osobnosti a o ochraně jména a dobré pověsti právnické osoby zůstávají úpravou podle odstavců 1 až 4 nedotčena (tyto odstavce upravují podmínky použití institutu odpovědi podle tiskového zákona).

Účastník řízení (Vrchní soud v Praze) dospěl k závěru, že - stručně shrnuto - v případě publikování označené citace není možné dovodit odpovědnost vydavatele, nýbrž autora sdělení. Ústavní soud tento názor bezvýhradně nesdílí. Souhlasí s názorem účastníka, že bez dalšího nelze vždy dovodit odpovědnost vydavatele za tvrzený neoprávněný zásah do osobnostních práv. Neztotožňuje se však s jeho názorem, že je vyloučena vždy odpovědnost vydavatele v případě, že zpráva (článek) obsahuje citaci třetí osoby, jak vyplývá z jeho závěrů v odůvodnění napadeného rozhodnutí.

Ústavní soud v této souvislosti rovněž poukazuje na názor, který je obsažen v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 7. 2. 2001 (30 Cdo 214/2000), ze kterého vyplývá, že nelze bez dalšího konstatovat, že za obsahovou správnost sdělení nese občanskoprávní odpovědnost vydavatel, ale autor tohoto sdělení. Dovolací soud se zde zabýval odpovědností vydavatele za převzatá tvrzení ve vztahu k čl. 17 Listiny základních práv a svobod deklarující právo na informace. Dovolací soud se postavil na stanovisko, že v případě, že publikovaný rozhovor ve formě interview je způsobilý zasáhnout do osobnostní sféry fyzické osoby, nelze bez dalšího uzavřít, že jestliže vydavatel přesně reprodukoval výroky osoby, s níž byl rozhovor uskutečněn, plní tak jen svou povinnost informovat veřejnost a nemůže za ně nést odpovědnost. Tak to v dané věci nesprávně učinil odvolací soud, který se pak z tohoto důvodu již nezabýval otázkou, zda sporem dotčené výroky byly oprávněné a přiměřené. Podle názoru dovolacího soudu je třeba uvážit, že na publikovaném rozhovoru (interview) jsou cíleně kladeny otázky v zájmu publicistického záměru vydavatele vyplývající z tématu, ze záměru a z konkrétní situace. Nelze proto mít za to, že bez dalšího v takových případech jde pouze o reprodukci tvrzení určité osoby, ale je nutno přihlížet i k faktu publicistické součinnosti vydavatele, resp. jeho pracovníků a jejich podílu na jeho obsahu a vyznění rozhovoru, resp. vlivu na to, zda interview bude uveřejněno.

Ústavní soud se s tímto názorem Nejvyššího soudu ztotožňuje. Rovněž podle názoru Ústavního soudu je nezbytné, aby obecné soudy ve věcech odpovědnosti vydavatele podle tiskového zákona převzatá tvrzení rozlišovaly na různé kategorie (např. kategorii tvrzení převzatých od zpravodajských agentur, sdělení o projevech státních a společenských činitelů, sdělení o činnosti orgánů veřejné moci i názory třetích osob apod.), a to bez ohledu na to, že současná právní úprava ochrany osobnosti podle tiskového zákona vykazuje v tomto směru závažné deficity - nerozlišuje převzatá tvrzení v závislosti na tom, z jakých zdrojů pochází, jak je tomu zvykem v jiných právních úpravách.

V této souvislosti je možno podpůrně odkázat např. na rakouskou právní úpravu (Bundesgesetz über die Presse und andere Publizistische Medien - StF.: BGBl. Nr. 314/1981 idF.: BGBl. I Nr. 75/2000), dle níž platí, že pokud je v nějakém médiu naplněna skutková podstata pomluvy, nadávky či posměchu, potom má postižený nárok na odškodnění vůči nakladateli (vydavateli) za utrpěnou újmu. Výše odškodnění se určuje podle míry, rozsahu a důsledku zveřejnění a zvláště pak druhu a dosahu rozšíření média. Musí být brán zřetel na zachování hospodářské existence média. Nárok na odškodnění nevznikne, pokud jde o:

- živé vysílání v rozhlase, pokud nezanedbal redaktor žurnalistickou pečlivost,
- pokud jde o pravdivou reprodukci (citát) výroku třetí osoby a pokud vznikl převažující záměr na jeho zveřejnění.

Pokud se zveřejnění vztahuje na osobní stránku života dané osoby, tak je nárok na odškodnění vyloučen pouze tehdy, pokud jde o pravdivou informaci týkající se jednání na veřejných schůzích Národní rady, Spolkové rady, Spolkového shromáždění a Zemského sněmu.

S ohledem na vpředu vyloženou právní úpravu ochrany osobnosti se jeví jako sporné tvrzení účastníka řízení v odůvodnění napadeného rozhodnutí, že základní předpoklad pro vznik odpovědnosti nebyl dán. Tento závěr podložil účastník též ustanovením § 15 odst. 1 písm. c) tiskového zákona. Z právní úpravy ochrany osobnosti podle občanského zákoníku a tiskového zákona lze totiž dovodit, že nelze řešit otázku případného zásahu do osobnostních práv tím, zda došlo k porušení normy obsažené v tiskovém zákoně. Základní předpoklad pro vznik odpovědnosti za zásah do práv upravených v § 11 a násl. obč. zák. je ryze objektivní zásah do občanské cti a lidské důstojnosti. Jestliže se zveřejnění sdělení (citace) dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí fyzické osoby, mohou vzniknout dva právní následky. Jeden z nich předpokládá tiskový zákon úpravou institutu "odpovědi" (§ 10 tiskového zákona). Další je obsažen v autonomní právní úpravě ochrany osobnosti podle § 11 a násl. obč. zák. Pro tento argument svědčí ustanovení § 10 odst. 5 tiskového zákona, že úpravou odpovědi nejsou dotčena mj. ustanovení o ochraně osobnosti ve zvláštních předpisech. Ustanovení § 15 odst. 1 písm. c) tiskového zákona se jeví jako lex specialis, jenž umožňuje vydavateli nezveřejňovat odpověď v případě, že napadené sdělení je citací sdělení třetí osoby nebo interpretací takového sdělení. Vyloučení povinnosti zveřejnit odpověď však nesouvisí s posouzením odpovědnosti vydavatele. Rozhodující pro posouzení této otázky je skutečnost, zda informace v článku byla s to přivodit stěžovateli újmu.

Tím, že odvolací soud bez dalšího konstatoval, že není dána odpovědnost vydavatele za převzaté sdělení (citaci), aniž by se zabýval, zda sporem dotčené výroky byly oprávněné a přiměřené, porušil tím svévolnou aplikací norem jednoduchého práva ústavně zaručené právo stěžovatele na řádný proces (36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

Z uvedených důvodů Ústavní soud rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 10. 2001 (1 Co 99/2001-57) zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona], jak je z výroku tohoto nálezu patrné.